

TÜRKİYE'DE DEĞİŞEN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİNİN ÇALLI KUŞAĞI ESERLERİNE YANSIMASI (1914-1950 DÖNEMİ)

REFLECTION OF CHANGING DAILY LIFE PRACTICES IN TURKEY ON THE WORKS OF ÇALLI GENERATION (1914-1950 PERIOD)

AYLİN ŞİKÂR*
GAYE GÖKALP YILMAZ**

Öz

Gündelik hayat modernizm ile birlikte ortaya çıkmış, toplum tarafından inşa edilen bir gerçekliği oluşturmaktadır. Gündelik hayat toplumsal yapıdan etkilenen farklı perspektiflerle ele alınmaktadır. Bu sebeple yaşanan gelişmelerle gündelik hayat tekrar şekillenmektedir. Her toplumun farklılaşan yaşam modelleri ve kültürel kodlarına göre gündelik hayat pratikleri değişmektedir. 1914 savaş sonrası dönemde gündelik hayat pratikleri tamamen değişime uğramıştır. 1914'ten sonra Osmanlı Devleti'nin çöküşü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması yıllarında bu pratikler dönüşüme uğramaya başlamış, insanlar bu duruma kendi taktiklerini geliştirerek kendilerini uyarlamaya çalışmıştır. Değişen ve dönüşen pratikler ve devletin kurulma süreci insanların gündelik hayatta pratiklerinin değişmesine neden olmuştur. Bu süreç, zamanın bize aktarımını ve dönüşümünü yıllar sonra anlamlandırabilmemizi sağlayacak kaynaklar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Yazılı kaynakların yanı sıra görsel kaynakların da bu sürecin oluşumunda önemli yeri bulunmaktadır. Görsel açıdan o dönemi yansıtan ressamlar ve özellikle 1914 izlenimcilik akımı ve Çallı Kuşağı ile birlikte yağlı boya tablolarında, gündelik hayat temaları işlenmeye başlanılmıştır ve bu bağlamda, 19. yy'da Fransa'da başlayan izlenimcilik akımı gündelik yaşamın dönüşümünü aktarmıştır. Batı toplumlarında egemen olan Çağdaş sanat akımlarının etkisiyle birlikte dönüşen sanat 20. yüzyıldan itibaren etkili olmaya başlamıştır. İzlenimcilik akımı da bu çerçevede ortaya çıkan toplumun değişen dönüşen yapısını fırça darbeleriyle tasvir edilemeye çalışılması olarak tanımlanmaktadır. Çallı kuşağı ressamlarının bu akımdan etkilenmesi ile birlikte bu akımın etkileri eserlere yansıtılmıştır. Bu çalışmanın amacı değişen ve dönüşen gündelik hayat pratiklerinin Çallı kuşağı eserlerine nasıl yansıdığını incelemek ve izlenimcilik akımı ve gündelik hayatın dönüşümü ilişkisini betimlemektir.

Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat, İzlenimcilik, Sosyal Değişim, Taktik, Strateji.

Abstract

Everyday life has emerged with modernism and constitutes a reality constructed by society. Everyday life is discussed from different perspectives affected by the social structure. For this reason, daily life is reshaped with the developments. Every society's daily life practices change according to the differentiating life models and cultural codes. In the post-war period of 1914, daily life practices have changed completely. After 1914, during the years of the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of the Turkish Republic, these practices

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı, aylinsikar777@gmail.com , ORDIC ID: 0000-0002-0507

** Doç. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi FEF Sosyoloji Bölümü, gayegokalp@gmail.com, ORDIC ID: 0000-0002-6304-3425

began to transform, and people tried to adapt themselves to this situation by developing their own tactics. Changing and transforming practices and the establishment of the state have led to changes in people's daily practices. This process has been realized through resources that will enable us to make sense of the transfer and transformation of time to us years later. In addition to written sources, visual sources also have an important place in the formation of this process. With the painters who reflect that period to us visually, and especially with the 1914 impressionism movement and the Çallı Generation, daily life themes began to be treated in oil paintings. Art, which has been transformed with the influence of the Contemporary art movements that are dominant in Western societies, has started to be effective since the 20th century. Impressionism movement is defined as trying to describe the changing and transforming structure of the society that emerged in this framework with brush strokes. With the influence of the Çallı generation painters by this movement, the effects of this movement were reflected in the works. The aim of this study is to examine how the changing and transforming daily life practices are reflected in the works of the Çallı generation and to describe the relationship between the impressionism movement and the transformation of daily life.

Key Words: Daily life, Impressionism, Social Change, Tactis, Strategy.

1.Gündelik Hayat Kavramına Kısa Bir Bakış

Gündelik hayat modern toplumlarda göz ardı edilen bir olguyken sosyal bilimler alanında ise mikro analiz ve bakış açısıyla incelemenin merkezinde bulunmaktadır. Gündelik hayat içinde bulunulan andır. Bu anın içindeki yapıp etmeleri kapsamaktadır. Sıradan olayları değil dönemsel olayların, yaşanan gelişmelerin toplum dâhilinde incelenmesine yardımcı olur. Gündelik hayat toplumsal yaşamı anlama ve anlamlandırma; görünenin arkasındaki görünmeyeni okumaktır. Gündelik hayat kolektif bir kavramdır ve çoğunluğu etkileyen ancak gizil olan bir alandır. Bu anlamda bakış açılarını etkilemektedir. (Kırış,2019) İnsanların zaman içinde üretim ve tüketim ihtiyaçları karşılıklı bir ilişki içinde olup gündelik hayat pratiklerin yeniden üretilmesini sağlamıştır. Gündelik hayat çalışan sosyal bilimciler, bu noktada toplumsal hayatta bu yeniden üretim alanlarının analizinin yapılması gerektiğini öne sürmüşlerdir çünkü gündelik yaşam bu ilişkiler ile ele alınacak bir rutini işaret etmektedir ve bu rutin kendi içerisinde daha geniş bir toplumsal gerçekliğin ipuçlarını barındırmaktadır. Bu durum, bir yere giderken nasıl giyinilmesi gerektiği, bir yürüyen merdivende ne tarafta durulması gerektiği ya da evde bulundurulmuş herhangi bir objenin ne anlamlar ifade ettiğine kadar sirayet etmiş bir durumdur. Gündelik olan iktidar ve kültür ile içkin haldedir. Belirsiz bir durum olmamalı her şey planlanan kurgulanan şekilde olmalıdır ki bu kapitalist sistemin en önemli gerekliliklerindedir.(Yiğit,2012)

Sistemin bireyleri tek tipleştirilmesi gündelik yaşamda stratejiler ve taktiklerin inşasına neden olmaktadır. Certeau'ya göre strateji; güçler arasındaki ilişkilerin hesaplaşmalarıdır. Certeau'ya göre sıradan olan kendi benliğini korumak için sistem tarafından uygulanan taktiklere tepki

vermekte ve taktikler üretmektedir. Taktikler iktidardan yoksun zayıf olanın sanatıdır. (Yiğit,2012, akt: Certeau,2009) Strateji ve taktik, yapı ve aktör arasında daima karşılıklı ilişki içindedir. Toplumda iki faktör de etkin rol oynarken bu yapılar kurnazlıklarla doludur. Taktikler, günlük yaşamımızda bize kültürel kodlarla gelen yapıp etmelerimiz alışkanlıklarımızdır. " 'Zayıf olanın', 'güçlü olana' (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, 'avcılara' özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleciler oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular, hepsi taktiktir." (Deniz ve Kentel,2016;754) Gündelik hayatı Certeau, bütün yaşam pratiklerinin düzenlenmesiyle özellikle ev içindeki, konuşma tüketim alanındaki pratikleri gruplar olarak ele almakta ve sıradan bireyleri de egemen kültüre direnen "çizgi dışı" gruplar olarak ele almaktadır. (Gökalp Yılmaz,2018)

Gündelik hayattaki pratikleri gerçekleştirirken kullanılan yollar iktidara ve otoriteye başkaldırmanın gizil araçlarıdır. Zayıf olanın güçlü olana karşı bir başkaldırısıdır. Modern toplumda en küçük alanları kendi lehine çevirip bir taktik geliştirmektedir.(Gök ve Aydın,2020) Certeau'ya göre sıradan olan kendi benliğini korumak için sistem tarafından uygulanan stratejilere tepki vermekte ve taktikler üretmektedir. (Yiğit,2012)

Yiğit'e göre "Türkiye ve gündelik yaşam ilişkisinde değinilmesi gereken önemli bir nokta da gündelik yaşam pratiklerinin modern olan ve modern olmayan toplumlarda farklılaştığıdır. Türkiye yapısı itibariyle modernleşmekte olan bir ülkedir" (Yiğit, 2012;129)

Gündelik hayatı anlayabilmek için onu inşa eden pratiklere tek tek bakmak gereklidir. Bütün insanların yapıp etmeleri gündelik hayatta onların taktikleridir. Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte insanlar bu boşluğu doldurmak amacıyla cemaatler kurmuş, "mikro direniş"ler inşa etmişlerdir (Kırış,2019). Dolayısıyla, sıradan insanın büyük toplumsal uzamda gerçekleşen olaylara ve yaratılan stratejilere daima taktikler ile yanıtları olmaktadır ve daima olacaktır.

2. Cumhuriyetin Kuruluşundan 1950'lere Kadar Türkiye ve Toplumsal Yaşam

Osmanlı Devletinin yıkılma sürecine girdiği ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin oluşumunun konuşulduğu dönemde gündelik hayat akışı da değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bunun çerçevesinde insanlar gündelik hayat pratiklerini tekrardan inşa etmiştir. Bu zamanın aktarımı ve yaşanan dönüşümü yıllar sonra yazılı ve görsel kaynaklar tarafından analizi mümkün kılmaktadır. Resim sanatı da bu bağlamda dönemin yaşantısını ve insan hayatını aktarmada önemli bir rol oynamaktadır.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında, Cumhuriyetin kurucu kadroları ekseninde yöneticilerden oluşan yeni bir toplumsal gruplar oluşmuş ve bu grup seçkinler olarak da tanımlanmaya başlamıştır.

Bu seçkin yönetici grubu çoğunlukla iyi eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır (bunlar subaylar, memurlar, hukukçular ve gazeteciler gibi). Aynı zamanda bu grup, Modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasında önemli rol oynamaktaydılar. (Lewis,2002) 1925'li yıllardan sonra Türkiye'de ortaya çıkan modernleşme hareketi toplumda kutuplaşmalara neden olurken aynı zamanda eskinin yeniyi kabul etmediği, yeninin de eskiyi kabul etmediği bir durum ortaya çıkmıştır. Eski olan modernleşmeyi batıyı taklit etmek olarak nitelendirdiği için bu kutuplaşma derinleşerek artmıştır. (Karpat,2010)

1930'lu yıllar savaş sonrası olduğu için Türkiye'nin erkek nüfusu azalmıştır. Erkek nüfusun azalması sonucunda, özellikle savaş sonrası yıllarda ihtiyaç duyulan insan kaynağı konusunda büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Bu nedenle ekonomiyi canlandıracak insan kaynağını da yaratabilmek adına pro-natal yani nüfus artışını destekleyen politikalar uygulanmıştır. Nüfus artışı ile birlikte ekonomik büyüme de hedeflenmiştir. Bu süreçte toplumda kültürel kimlik sorunları da ortaya çıkmış sosyal yapı da bu sorunlardan etkilenmiştir. Dolayısıyla, kültürü koruyarak modernleşmeye çalışmanın zor olduğu görülmektedir. (Erkal,2016)

Yapılan reformlar neticesinde toplumsal hayatta değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler en çok kadın ve erkeğin kamusal ve özel alandaki konumu ile ilgilidir. Cumhuriyetin ilanı ile kadınlara kamusal alanda son derece önemli haklar verilmiştir. Kadınlara verilen boşanma hakkı ve resmi nikâhın zorunlu hale getirilmesi, kadınların erkeğin otoritesine boyun eğmeden özgürce yaşayarak hak ve görevlerini yerine getirebilmesi adına önemli adımlar olmuştur. Kadınların kamusal alanda özgürlüğü sağlayabilmesi adına yapılan en önemli çalışmalardan biri kadınların meslek gruplarına dâhil edilmesi ile bu alanda eğitim olanaklarını sağlamak olmuştur. Kadınların toplum içindeki bu konumu Cumhuriyetin inşasında önemli bir yer edinmesiyle birlikte dikkati kadın ve kadın haklarına yöneltmektedir.(Findely,2011) Modernleşmenin sağlam bir zeminde ilerlemesi muhafazakâr zeminin yıkılması ile birlikte sağlandığı böylece de modern denetim araçları iktidarı tanıtmada pekiştiği görülmektedir. (Lewis,2002) Modern toplumlar kültürel yapısını korumaya çalışmış böylelikle inşa edilen düzen bu çerçevede olmuştur (Türkdoğan,2013). Dolayısıyla, düalist yani ikili bir yapıda eski-yeni ya da geleneksel-modern dikotomisinde kültürel ve toplumsal hayat, Batı kaynaklı değişimlerle beslenen farklılaşmalar neticesinde, uzun soluklu toplumsal gerilim alanlarından biri olmuştur.

Türkiye hem savaştan yeni çıkan hem de yeni kurulan bir devletin temellerini barındırmaktaydı. Yeni oluşmaya başlayan toplum yapısı hem eski kültüründen beslenerek hem de Batılaşmadan etkilenerek değişiyordu. Toplumun her kurumu bu değişmeden payına düşeni almıştır. Gündelik hayat pratiklerindeki değişimler de bu bağlamda en çok dikkat çeken alanlardan

biridir. Özellikle savaş sonrası kadınların, kamusal alanda ve istihdam süreçlerinde yer alması ve üretim açığını kapatmaya çalışması hem de ailenin sorumluluğunu tek başına üstlenmesi dikkat çekmektedir. Modernleşme projesinin en büyük araç ve amaçlarından biri de kadınların evrensel haklara sahip olduğunun göstergesi olmasıydı. (Bozdağ,1998)

Bozdağ'ın da aktarmış olduğu üzere “*Modernleşme projesi yaşama geçirildiği ölçüde başarılı olacaktır.*” (Bozdağ,1998;139) Modernleşme böylelikle gündelik yaşamda kullanıldığı ölçüde sürdürülebilir olacaktır.

Bu dönemde planlanan değişim ve dönüşüm süreçleri ve adımlar, halkın tabandan mobilize olması şeklinde gerçekleşen bir durum değildir. Aksine, Cumhuriyetin kurucu kadrolarının, daha üst düzey ve elit kişilerden oluşması dikkate alındığında, tepeden inme bir modernizasyon sürecinden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple değişim süreci halk temelli bir zemine oturtulmamıştır. Modernleşmede herkesin eşit ve özgür olduğu bir toplum yapısının oluşması siyasal alan ve yasal alanın geliştirilmesi ile olmuştur.

Ekonomi, eğitim, sağlık alanında birçok inkılap yapılmış, toplumun entelektüel olarak da gelişmesi için kültür sanat alanlarının da gelişmesine önem verilmiştir. İnkılap hareketlerinden en önemlerinden biri olan, harf devrimiyle birlikte insanlar tamamen yabancı olduğu bir sisteme adapte olmaya çalışmışlardır. Yazının değişmesi, giyim kuşamın değişmesi ve en önemlisi eğitim sisteminin değişmesiyle birlikte, insanların gündelik hayattaki bütün pratikleri değişime uğramaya başlamış ve bu durum da gündelik hayatın büyük bir değişme sürecine dahil olması sonucunu doğurmuştur.

Cumhuriyetin ve yeni bir ulus devletinin kurulması aşamasında, öncelikle ulus devlet sınırları çizilmiş ve kolektif bir bilinç yaratılmaya çalışılmıştır. Bu kolektif bilinç yaratmada temsil grupları seçilip, modernlik projesinin yaratılması sağlanılmıştır. Batı'nın modernlik mantığının topluma yerleştirilmesi için halkın tarihsel ve kültürel kodları yani içselleştirdiği, kendi kimliğini tanımladığı değerler üzerinden yerleştirilerek asimile etmekten çıkıp ortak bir noktada toplanması amaçlanmıştır(Zücher,2005)

Türk kadınının öncü bir rolde yer alması ve sanat alanında da görünür olmasıyla, kadınların toplumsal uzamda daha önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Böylelikle de Cumhuriyet kurulurken ve sonrasında kadınlar kamusal alanda özgürce yer edinebilmiştir. Sadece kamusal alanda değil geleneksel alanda da modernleşmeye gidilmiş, böylelikle bu alan yeniden tanımlanmıştır.(Bozdağ,1998) Gerçekleştirilen inkılaplar ile Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kadınlar kamusal alanda özgürce yer edinebilmiştir. Atatürk'ün kadını önceleyen, Batılılaşma vizyonunda, kamusal ve özel hayatı erkekle eşit olarak paylaşan, görev ve sorumluluklar konusunda da aynı şekilde üretimde, çalışma hayatında yer alan kadınların

artmasıyla, modern Türkiye Cumhuriyeti, daha eşitlikçi ve çağdaş bir görünüme kavuşmaya başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, kadının artık yalnızca ev ve özel alanın içerisinde değil, sosyal, siyasal ve iktisadi hayatın içerisinde yer almasının artmasıyla birlikte kaçınılmaz olarak hem kamusal hem de sıradan gündelik hayatın görüngüleri değişmeye başlamıştır. Bu değişimin izleri Cumhuriyet dönemi ressamlarının eserlerinde de kendine yer bulmaktadır.

Görsel açıdan o dönemi yansıtan ressamlar özellikle 1914 izlenimcilik akımı ve Çallı Kuşağı ile birlikte resimlerde gündelik hayat temaları işlenmeye başlanılmıştır. Bu açıdan resim sanatının gerçeklik algısı artıkça yöntemlerinde değişmesi tartışma konusu haline gelmiştir.

Batılılaşma ve Batılı tekniklerin bilimin ve sanatın birçok alanında kullanılmaya başlaması, Osmanlıdan bu yana devam eden toplumun değişmesinde etkili olan bir harekettir. Yabancı devletlerle olan etkileşim, toplumda yeni beğenilerin oluşmasını sağlamıştır. Bu etkileşim sanat alanında da kaçınılmaz değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle de 1914 Çallı Kuşağı'nın resimleri bunlardan etkilenmiştir. Bu resimler dönemin gündelik hayatını yansıtan bir alan olmuştur. Kültürel değerleri de içinde barındıran Türkiye Cumhuriyeti sanat eğitimine çok önem vermişti ve bu çalışmanın konusunu oluşturan, izlenimcilik akımı bu süreçte ortaya çıkmıştır. İzlenimcilik akımı sıradan olayları, konuları ele alıp bunların resmedilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Çallı kuşağı sanatçıları yaygın olarak peyzaj çalışmaları ortaya koymalarına rağmen, insanı güncel uğraşları içinde resmettikleri çalışmalar yapmışlar ve toplumsal gerçeklikleri yansıtan Cumhuriyet Dönemi Tarihi ve Cumhuriyet Dönemi savaşı konulu eserlere yer vermişlerdir. Bu kuşakta izlenimcilik alanın önemli isimleri olarak; İbrahim Çallı, Sami Yetik, Namık İsmail, Mehmet Ruhi, Avni Lifiç, Hikmet Onat gibi isimler sayılabilir.

3.Değerlendirme: Türkiye'de Değişen Gündelik Hayat Pratiklerinin Resimlere Yansımaları

Bu çalışma kapsamında, 1923-1950 arası dönemde Türkiye'de değişen toplum yapısının resimlere yansımalarını ortaya koyduğu düşünülen on adet tablo analiz edilmiştir. Bu analiz, izlenimcilik akımının temsilcileriyle birlikte ele alınmıştır. Resimlerde toplumsal ve sosyal hayatla birlikte gündelik hayatın nasıl aktarıldığı ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan sosyal değişmelerin, gündelik hayata ve gündelik hayatı ortaya koyan İzlenimcilik akımı eserlerine nasıl yansıdığı ele alınmaktadır.

Görsel 1***Sami Yetik, Topçular***

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/ai-sami-yetik>

Sami Yetik klasik resim anlayışından uzaklaşarak izlenimcilik akımının etkisi altında resim çalışmaları yapmıştır. Savaş zamanında cephede subay olan Sami Yetik bunu eserlerine de yansıtmıştır.

Yetik bu çalışmasında, savaş zamanında yaşanan zorlukların, erkeklerin cephedeki mücadelesini anlatmaya çalışmıştır. Gündelik hayat savaş çerçevesinde şekillenmiştir ve tabloda da görüleceği üzere sıradan halk ile askerler birlikte mücadele etmekte ve hayvanlara yüklenen cephaneler cepheye taşınmaktadır. Sıradan insan ile askerlerin birlikte resmedilmesi dönemin savaşla şekillenen toplumsal ve gündelik hayatını vurgulamaktadır. Ayrıca, halkın orduya ve mücadeleye desteği de bir anlamda somutlaştırılmakta ve Kurtuluş Savaşı'nda ordu-millet birlikteliği öne çıkarılmaktadır.

7

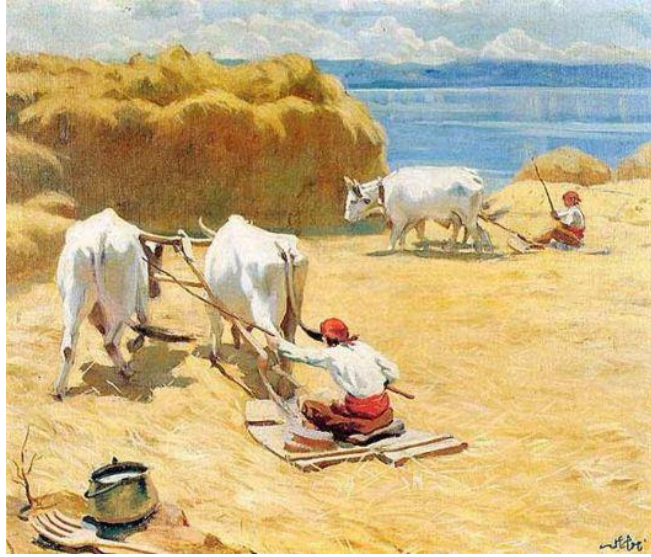
Görsel 2***İbrahim Çallı Avluda Oturanlar***

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/unlu-turk-ressam-ibrahim-callinin-15-onemli-tablosu/>

İbrahim Çallı dönemin başarılı sanatçılarından biri olarak görülmekteydi. Bu sebeple modernleşme hareketi doğrultusunda resim eğitimi almak için birçok kişi ile birlikte Fransa'ya gönderilmiştir. Çallı, Fransa'ya resim eğitimine gitmeden önce kılık kıyafeti zamanın kültür yapısına uygun bir şekildeyken Fransa'dan döndükten sonra kılık kıyafetindeki değişim gözle görülür bir şekilde olmuştur. Batı toplumlarından etkilenen İbrahim Çallı bu durumu, sadece kılık kıyafetindeki değişim ile göstermemiş; Avrupa'da yaygın olan İzlenimcilik akımından etkilenerek Türkiye'de İzlenimcilik akımının en önemli temsilcisi olmuş ve değişimi eserlerine de yansıtmıştır.

İbrahim Çallı'nın Cumhuriyet öncesini çizdiği düşünülen bu tablo, Türk kültür yapısından izler taşımaktadır. Avluda bulunan ev eşyaları ve giyim kuşamın resmedilmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Gündelik yaşam pratiklerinin yansıtılmaya çalışıldığı bu resimde, kadının bizzat hane içindeki konumuyla bağıntılı biçimde gündelik hayat pratikleri aktarılmaya çalışılmıştır. Kadın, ataerkil sistemle inşa edilen toplumda özel alandan sorumlu olan ve çocuğun ve hanedeki diğer kişilerin beslenmesi, bakımıyla ilgilenen kişi olarak görüldüğü için dönemi anlatan bu eserde bu toplumsal konumlanış yansıtılmaya çalışılmıştır. Kadın hane içinde ve evde konumlanmış ve ataerkil bir görüntü sergilenmiştir. Tabloda arkada yer alan erkek ise elindeki çantayı alıp çıkıyor şeklinde resmedilerek, özel alanın dışıyla ve kamusal hayatla ilişkilendirilmiştir.

Görsel 3

Namık İsmail, "Harman"

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/namik-ismailin-eserleri-ve-hayati/>

1923'te yapıldığı düşünülen bu eser, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte insanların hemen modernleşmeye gitmediğini, eski yöntemlerini tekrar gündelik hayatta devam ettirdiklerini göstermektedir. Kullanılan yöntemden, kullanılan araç gereçlere kadar hepsi önceden gelen pratikleridir.

Batılaşma ve modernleşmenin getirilmesiyle birlikte insanların gündelik hayattaki pratiklerini bir anda bırakıp yeni sisteme geçişi hemen olmamıştır. Harman önceki yıllarda nasıl yapılyorsa öyle devam etmiştir.

Bu resimde açıkça belirtilmese de savaş sonucunda erkek nüfusunun azalması ile bu işi kadınların devraldığı da dikkat çeken bir diğer noktadır. Erkek nüfusunda kadın nüfusuna oranla önemli bir azalma yaşanırken, savaştan yaralı dönen erkekler de aktif bir biçimde üretimde ya da gündelik hayatta yer alamamış ve bu nedenle kadınlar üretimde, tarımda ve toplumsal hayatta daha aktif bir rol alırken resmedilmeye başlamıştır.

Görsel 4

Mehmet Ruhi Arel, Hilal-i Ahmer'e Yardım

Kaynak: https://turkishpaintings.com/content/mod_images/painters/works/large/work_3738.jpg

Türk toplumlarında yardımlaşma eyleminin önemli bir yeri vardır. Gündelik hayatta ve dinde önemli bir yeri olan yardım etmenin yoğunlaştığı yerler ise ibadethaneler olarak görülmektedir. Bu bağlamda, *Hilal-i Ahmer'e Yardım* tablosu Osmanlı dönemi kültürünü temsil etmektedir. İnsanları ortak noktada buluşturan güçlü ve güçsüzün bir arada bulunduğu yerler olarak ibadet yerleri ve camiler toplumsal birlikteliğin yansıdığı önemli kamusal uzamlardır. Bu tabloda yer aldığı üzere Hilal-i Ahmer yani dönemin Kızılay Derneği'ne yardım toplama faaliyeti camilerde gerçekleştirilmektedir. Özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında son derece önemli rol üstlenen Hilal-i Ahmer Cemiyeti sivil halk ile cephede savaşan ordu arasında önemli bir bağıdır.

Bu bağ ise bu tabloda erkek egemen bir alan olarak camilerde resmedilmekte ve din görevlileri dönemin koşullarını iyileştirmek için aktif bir rol üstlenir biçimde yansıtılmaktadır. Dönemin kılık kıyafetlerine uygun olarak halk fes ve şalvarıyla yansıtılırken, bu tablonun Anadolu halkının giyim ve tarıma dayalı yaşam tarzını da vurgulaması dönemin önemli ayrıntılarındanır.

Görsel 5

Sami Yetik, Kurban Bayramı

KAYNAKÇA: <http://www.artnet.com/artists/sami-yetik/kurban-bayram%C4%B1-1d3f4Kl-0AGhlyYran7q6g2>

10

Din, gündelik hayatın bir parçasıdır. Bu tabloda da, kişilerin dini ritüelleri yerine getirmesi buradaki rol ve sorumlulukları gündelik hayat pratiklerine yansımaktadır. Kurban bayramını anlatan bu eserde, kurbanlık hayvanlar evde resmedilmekte ve onlarla ilgilenen kadınlar öne çıkarılmaktadır. Tabloda yer alan kadınlar, kılık- kıyafet inkılabı sonrasında artık saçlarını modern bir biçimde kestirmiş, kısa kollu kıyafetler ve modern yakalı gömlekler giyerek geleneksel Anadolu kadını giyiminden farklılaşan bir biçimde yansıtılmıştır. Kadın değişmiş ve canlı diyaloglar içinde resmedilmiştir. Ancak yine de, evin içinde yer alan kadınlar, evin dışında olan erkeklerle mesafeli bir diyalog içinde yansıtılmakta ve kadın özel alanla ilişkili biçimde ama değişen bir figür olarak yansıtılmaktadır.

GÖRSEL 6**Avni Lifij, Köy Evinde Eğlence**

Kaynak: <https://www.3nokta.com/okulsuzressam-avni-lifij/>

Köy evinde eğlenen kadınlar özel alanlarının, erk alanını terk etmeden güvenli (ya da kontrol altında) kendi alanını yaratarak eğlenmesi bir taktik olarak görülmektedir. Güçlü olanın güçsüz olana karşı yarattığı bir eylemdir. Kadın çoğunlukla erkekle ilişkilendirilen kamusal hayattan ve hatta oradaki eğlenceden uzak ancak kendi egemenlik alanı olan hane içinde eğlence halinde resmedilmektedir. Ayrıca kadınlardan birinin yanında yer alan çocuk da, ev içi alanın anne ve çocuk ile inşa edildiğini vurgulayan bir detaydır.

Kadınların gündelik yaşamdaki giydikleri kıyafetlerdeki yöresel motifler, oynadıkları dansın figürleri ve evin dekoru Cumhuriyet'in ilanından önce köy hayatını temsil etmektedir. Ayrıca hane içerisinde yer alan halı motifleri ve duvardaki süslemeler de Anadolu halkının geleneksel yaşantısına vurgu yapan ince detaylardır. Dolayısıyla, bu eserde, geleneksel kadın gündelik hayatı ve hane içi yaşam gündelik hayatın yansımaları olarak dikkat çekmektedir.

GÖRSEL7**İbrahim Çallı, Hasene Cimcoz Portresi**

Kaynak: <http://theearthhistoryjournal.blogspot.com/2011/07/ibrahim-call-hasene-cimcoz-portresi.html>

Dönemin siyasetçilerinden olan Salah Cimcoz'un eşi *Hasene Cimcoz* Portresi; Laik ve batılı bir kadını resmetmektedir ve resimde görülen kadının taktığı takılar, giydiği kıyafetler ve elinde tuttuğu köpeği ile birlikte geleneksel köylü kadının yerini çağdaş batılı kadın imajı çizen bir kadın olduğunu yani değişen kadını ve yaşantısını vurgulamaktadır. Evdeki dekorların da çağa ayak uydurması ile birlikte gündelik hayat pratikleri çağdaşlaşma kapsamında değişime uğramıştır ve ev içi objelerle birlikte gündelik yaşam ve onu icra eden kadınlar da farklılaşmayı yansıtır hale gelmişlerdir.

Bu tabloda da görüldüğü gibi, modernleşmenin daha görünür olduğu dönemde toplumun “seçkin” kesimlerinin ailelerinin portreleri tuvale alınmıştır. Modernleşmede en önemli değişim ve dönüşüm kadın hakları alanında yapılmıştır. Bu sebeple modernleşme sürecinde ortaya çıkan eserlerde kadınların ön planda resmedilmesinin amacı, cinsiyeti ve bedeni üzerinden modernleşmeyi yaratmak veya sergilemek değil, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin modernleşmesinin her alanda olduğunun bir vurgulamaktır. Bu nedenle, dönemin değişme ve Batılılaşma yanlısı eserleri ve çalışmalarında, kadın toplumun eşit her bireyi gibi, toplumsal, sosyal, siyasi alanda gerçekleşen her türlü değişimin ve “modern” Türk toplumunun da taşıyıcısı olarak ön planda yer almaktadır.

GÖRSEL 8**Nazmi Ziya Güran, Taksim Meydanı**

Kaynak: <https://artsandculture.google.com/asset/taksim-square-nazmi-ziya-g%C3%BCran-turkish-1881-1937/JAGDm-3rWVOEBA>

Nazmi Ziya Güran, *Taksim Meydanı* tablosunda, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte değişen toplum yapısını sıradan bir gündelik "an" üzerinden yansıtmaktadır.

Bu değişime kadınlar üzerinden bakılacak olursa, daha önce incelenen eserlerde kadınların gündelik hayatı ev içerisinde resmedilmekteyken, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadınları artık kamusal alanda görünürlüğü ön plana çıkmaktadır. Kadınların kıyafetlerindeki farklılıklar değişimin örneği niteliğindedir.

Modernleşme tek bir alanda gerçekleşmemiştir. Değişim ve dönüşümü beraberinde getirerek modernleşme her alanda görünür olmuştur. Modernleşmenin izlerinin bulunduğu resimde sadece kadınlar üzerinden aktarılmamış, kent meydanında bulunan modern binalar modernleşmenin her alanda olduğunun göstergesidir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin gündelik hayatının resmedilmesi "Modernleşen Türkiye'nin" amacına ulaştığını göstermek adına uygulanan bir stratejidir. Bu strateji çerçevesinde, "modern" Türkiye'nin İstanbul'unun merkezinde kadının görünür olması, Türkiye'nin Batıya dönük değişiminin önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bir strateji olarak kadın, kamusal alanda yaşanan değişimin en önemli taşıyıcısı ve modernleşmenin en güçlü öznesi olarak resmedilmektedir.

GÖRSEL 9

İbrahim Çallı – Plajda Kadınlar

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/unlu-turk-ressam-ibrahim-callinin-15-onemli-tablosu/>

İbrahim Çallı'nın *Plajda Kadınlar* eseri, Cumhuriyetin ilanından sonra kadınlara verilen hak ve özgürlükler ile evde eğlenen kadınların yerini artık özgürce dolaşan ve giyinen kadınlara devrettiğini gösteren bir çalışma olmuştur. Kadın artık yalnızca ev içinde değil, gündelik hayatın modern anlamda her alanında, plajda, sokakta iş alanında kısacası her yerdedir. Bu tablo da kadının gündelik hayatta artan dinamizmine vurgu yapmakta ve değişen gündelik hayat pratiklerinden biri olarak plajda ve denize giren kadınları ön plana çıkarmaktadır. Kadın artık avlu içinde değil, hayatın en içindedir.

Bu bağlamda, kadınların kentte yürümesi ve giyimlerinin değişime uğraması onların gündelik hayattaki taktikleri olmuştur. Ataerkil toplumsal bağlar devam etse de, kadın artık yalnızca özel alanın öznesi değildir ve kadının bu değişimi egemen heteronormatif yapıya karşı kadınların varolmasına ilişkin bir taktik olarak da okunabilir.

Dolayısıyla, Türkiye'deki kadınların gündelik hayattaki değişim ve dönüşümlerini gösteren *Plajda Kadınlar* tablosu, 1950'lere doğru gittikçe değişen gündelik hayatın yansımalarını gösteren önemli bir eser olarak dikkat çekmektedir.

Görsel 10**İbrahim Çallı, Emirgan**

Kaynak: <https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2016/10/25/20-turk-ressamdan-manzara-resimleri-alintidir/>

Erkeğe atfedilen alan olarak bilinen kahvehane kültürü bu eserde, yapı sökümü uğratılmaktadır ve Cumhuriyet sonrası değişen toplumsal ve gündelik hayatı başarılı bir şekilde resmetmektedir. Çallı'nın bu eserinde, kadın ve erkeğin bir arada oturabildiği ve kültürel kodların sergilendiği bir ortam resmedilmiştir ve modernleşme ile kültürel tabuların kırıldığı görülmektedir.

Kadınların kamusal alandaki görünür oluşu resmin içeriğine de yansımıştır ve kadınlar artık avlularda otururken ya da evlerinde eğlenirken değil, kamusal alanda erkeklerle birlikte aynı ortamları paylaşırken görünür hale gelmiştir. Bu durum da değişen ve dönüşen Türkiye yapısını görünür hale getirmektedir. Kadının diğer eserlerde de olduğu gibi, kamusal alanda yer almasının belirgin hale gelmesi, “modern” Türkiye'nin değişimini somut hale getirmektedir.

SONUÇ

Gündelik hayat, sıradan bir olgu olarak kabul edilip göz ardı ediliyor olsa da, sosyal bilimler ve özellikle sosyoloji için son derece önemli bir toplumsal çözümleme alanıdır. Bu bağlamda, toplumsal yaşamda sergilenen pratiklerin yansıması olarak ele alınan gündelik hayat dönemsel olaylar ile birlikte ele alınıp değerlendirilmektedir. Gündelik hayattaki insanların bütün

pratikleri taktik ve strateji ile yeniden üretilmekte ve egemen yapılara karşı sıradan birey kendi var oluş alanlarını inşa etmektedir.

1923 sonrası Mustafa Kemal önderliğinde Cumhuriyetin ilanı ve kurucu kadroların öncelikli hedef olarak ön plana aldığı modernleşme hareketi toplumun gündelik hayatını değişim ve dönüşüme uğratmıştır. Modernleşme her alanda ve her yapıda görünür olmuştur ve modernleşme adına atılan adımlar bireylerin gündelik yaşamdaki sergiledikleri pratikleri yapı söküme uğratarak tekrardan inşa edilmesini sağlamıştır.

Osmanlı'nın yıkılması ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi sürecinde en mikro alandan en makro alana kadar siyasal, sosyal ve ekonomik dönüşümler yaşanmıştır. Modernleşme hareketi Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte sistematik bir şekilde ilerletilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de yapılan bu reformlar neticesinde birçok alanda modernleşme görülmüştür. Bunun çerçevesinde insanlar gündelik hayat pratiklerini yeniden inşa etmişlerdir. Sıradan Anadolu insanı için modernleşme ile karşılaşma sancılı bir süreç olarak tanımlanabilir. Öte yandan, özellikle İstanbul ve seçkin tabakalarda yer alanların Batı ile etkileşimlerinin daha yüksek ve değişimleri daha hızlı bir biçimde kabul eder olmaları nedeniyle, özellikle büyükşehirlerde yaşayan insanların gündelik hayatları değişime uğramaya başlamıştır. Anadolu'da yaşayan halk değişime daha mesafeli durarak gündelik hayatın farklılaşmasını büyük şehirlere göre daha sonra deneyimlemeye başlamıştır.

Modernleşmenin gündelik hayatta görünür olması sanat, edebiyat vb. alanlara da yansımıştır. Dönemin toplumun kültürel aktarımını sağlayan ve gündelik yaşantının resmedildiği Çallı kuşağı sanatçıları bu dönemi yansıtan önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmada vurgulandığı üzere, özellikle Batılı sanat akımlarından beslenen ressamlar, gündelik hayat pratiklerini izlenimcilik yönetimiyle aktararak değişen ve dönüşen Türkiye'yi gözler önüne sermiştir. Böylelikle değişme, yalnızca seçkin bir kesimin Avrupa macerası olarak değil, değişen Türkiye'nin görünür bir gerçeği olarak kadınların gündelik hayatlarının resmedilmesi yoluyla aktarılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Bozdağ, Sibel. Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik. çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 1998.

Deniz, A. Çağlar. ve Kentel, Ferhat. "De Certeau: Operasyonlar, Strateji, Taktik Ve Kent". Tarih Okulu Dergisi. 25/9 (Mart 2016), 747-761. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh888>

Erkal, Mustafa E. "1938-1980 Dönemi Türkiye'de Sosyal Yapı ve Dinamikleri". Sosyoloji Konferansları. 53. (Ocak 2016), DOI 10.18368/IU/sk.75981

- Findely Carter V. Modern Türkiye Tarihi İslam Milliyetçilik ve Modernlik 17899-2007. çev:Güneş Ayaş. İstanbul: Timaş Yayınları.2011.
- Gök, Murat. & Aydın, Seçkin. “Gündelik Hayat Bağlamında Dönüşen Sanat”. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 8/15. (2020). 229-246. ISSN: 2147-8406
- Gökalp Yılmaz, F. Gaye. Michel De Certeau’nun Gündelik Hayat Sosyolojisiyle Bir Analiz: Almanya’daki Türklerin Gündelik Hayat Pratikleri Ve Taktikler. Ankara: Detay Yayıncılık. 2018.
- Karpat, Kemal H. Türk Demokrasi Tarihi. 1. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları. 2010.
- Kırış, Emine. “Fransız Sosyoloji’sinde Gündelik Hayat Çalışmaları”. Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi. 5/9. (2019). 131-145
- Lewis, Bernard. Modern Türkiye’nin Doğuşu. çev.Babür Tuna. Ankara: Arkadaş Yayınları. 2002.
- Türkdoğan, Orhan. Türk Ulus Devlet Kimliği. 2. Baskı. Konya: Çizgi Kitapevi. 2013.
- Yiğit, Zehra. ““Modernliğin Arka Yüzü” Olarak Gündelik Hayat: Aşk Memnu”. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14/2. (2012). 125-144. ISSN: 1302-3284
- Zürcher ,Erik Jan. Modernleşen Türkiye’nin Tarihi. çev. Yasemin Saner. 35. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları. 2015.
- Zürcher,Erik Jan. Savaş Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi 1908-1928. çev: Ergun Aydınoglu. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2005.